

TÜRKİYE'DE ORGANİK ÇAY

Fatmagül CANİK
TEPGE

1. Giriş

Organik tarım, üretimde kimyasal girdi kullanmadan, yönetmeliğin izin verdiği girdilerin kullanıldığı, üretimden tüketime kadar her aşaması kontrollü ve sertifikalı tarımsal üretim biçimidir. Organik tarımın amacı, toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden, çevre, bitki, insan ve hayvan sağlığını korumaktır (1). Tüm dünyada hızla artan organik tarımsal ürünler

arasında genellikle ülkelerin geleneksel ürünleri yer almaktadır. Örneğin Hindistan'da çay, Danimarka'da süt ve süt ürünleri, Arjantin'de et ve et ürünleri, Orta Amerika ve Afrika ülkelerinde muz, Tunus'ta hurma ve zeytinyağı, Türkiye'de kurutulmuş ve sert kabuklu meyveler organik olarak üretilen ürünler olarak ilk sırayı almıştır (2).

2. Organik Çay

Dünyada çay üretimine ayrılan alan 2,3 milyon hektardır. Bu alanlardan elde edilen ürün 3,2 milyon tona ulaşırken, organik çay üretimine ancak 5.000 hektarlık alan ayrılmakta ve üretim 4-5 bin ton seviyesinde gerçekleşmektedir. Organik çay üretme fikri 1980'li yılların başında ortaya çıkmış olup, ilk üretim 1986 yılında Sri Lanka'da gerçekleşmiştir. Üretici ülkeler arasında başta Sri Lanka olmak üzere Çin, Japonya, Şili, Tanzanya, Kenya, Malawi ve Arjantin yer almaktadır. Organik çay üretiminde öncelikle, çay tarımı için ayrılan arazilerin rakımının deniz seviyesinden en az 700 metre yüksekte olması tercih edilmektedir. Üretim için gerekli olan diğer ekolojik şartları; yıllık sıcaklık ortalamasının 18-20°C, ortalama günlük güneş ışınının 4 saat, yıl boyu minimum yağışın 1600 mm, nispi nemin % 70-90, toprak PH'sinin 4,5-5,5 olması olarak sıralayabiliriz (3).

Organik çay üretimi, tamamen izole edilmiş alanlarda yapılmalı, bunun için çay bahçelerinin

çevreleri herhangi bir vasıtanın girmeyeceği şekilde tamamen ağaçlarla kaplı olmalıdır. Çay tarımının yapıldığı alanlar gerek endüstri sahalarından gerek yerleşim merkezlerinden kilometrelerle ifade edilebilecek uzaklıkta bulunmalı, taşımada kati surette motorlu araç kullanılmamalıdır. Toprağın ve bitkinin istenilen hale gelmesi için en az 3 yıllık bir süre gerektiği, üretime başlamadan önce belirlenen tüm toprak analizlerinin yapılması gerektiği unutulmamalıdır. Organik çay için elbette organik gübre kullanılması gerekmektedir. Organik gübre başlangıçta, organik gübre satışı yapan belgeli firmalardan karşılanacak, zaman içinde organik olduğu belgelenmiş hayvan gübresiyle, çay budama ve üretim artıkları (çöp, lif v.s.) ile de desteklenecektir. Organik çay üretimi işçilik maliyeti normal üretim maliyetlerine göre en az %25'lik bir fazlalık göstermektedir (3).

Organik tarım, sadece kimyasal mücadele ve suni gübreleme yapılmaması değildir. Üreticiden

tüketiciye ulaşana kadar, organik tarımın yapıldığı tarladaki her safha kayıt altına alınmalı, kontrol edilmeli, kontrol edildiği dekontrol edilmeli, belirleme ve izlenebilirlik sağlanmalıdır. Organik

çay üretiminin Uluslararası Organik Tarım Federasyonu (IFOAM) veya bağlıları tarafından akredite edilip sertifikalandırılması gerekmektedir (3).

3. Türkiye’de Organik Çay

Türkiye’de çay tarımı, Doğu Karadeniz Bölgesinde Doğuda Sarp sınır kapısından başlayarak, Batıda Araklı Deresine kadar olan alan içinde Artvin, Rize, Trabzon illerini kapsayan 180 km. uzunluktaki kıyı şeridinde ve iç bölgelerde 10-35 km içerilere kadar uzanan kesimde, 1000 metre yükseltilere değin ulaşan yamaçlarda yapılmaktadır. Giresun ve Ordu illeri ile Fatsa ilçesini kapsayan kesim ise çay yetiştiriciliğinde tali bölge olarak kabul edilmektedir (4).

Doğu Karadeniz bölgesinde yetişen çaylar, ekolojik şartlar nedeniyle kış aylarında kar altında kalmaktadır. Bu doğal özellik dünyada Doğu Karadeniz kıyılarından başka hiçbir bölgede bulunmamaktadır. Coğrafi ve ekolojik şartlar gereği Doğu Karadeniz’deki topraklarda ve de çay bitkisi üzerinde hiçbir suretle kimyasal ilaçla mücadele yapmaya gerek duyulmamaktadır. Kimyasal zirai mücadele ilacı kullanılmadığından bölgede üretilen siyah ve yeşil çaylarda pestisit

kalıntısına da rastlanmamıştır. Bu durum ise ülkemizi sağlıklı siyah, yeşil ve organik çay üretimi için ideal ülke durumuna getirmektedir. Sadece bu özelliğinden dolayı Türk Çayı dünyanın en sağlıklı en doğal çayı olma özelliğini taşımaktadır (5).

Organik çay tarımına geçişte sadece kullanılan gübre organik gübre olarak değiştirilmiş, toprak yapısı organik standarda gelene kadar beklenmiştir (5). Organik çay üretimini sertifikalandıran, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’na da yetkilendirilen kontrol ve sertifikasyon kuruluşları ve bağlı olduğu ülkeler: BCS- Almanya, IMO- İsviçre ve SKAL- Hollanda’dır (3).

Türkiye’de 2002 yılında 5 ha çaylık alanda 63 ton organik yaş çay üretimi yapılmışken, 2010 yılında 224 ha çaylık alanda 1.971 ton organik yaş çay üretimi sağlanmıştır. (Tablo 1).

Tablo 1. Organik Çay Üretim Alanı, Üretim Miktarı, İhracat-İthalat

Yıllar	Çiftçi sayısı	Üretim alanı (ha)	Yaş Çay Üretim miktarı (ton)	* İhracat (kg)	İthalat (kg)
2002	6,00	5,55	63,00	202,40	
2003	6,00	5,26	57,00	75,00	
2004	15,00	14,73	27,00		
2005	30,00	28,45	59,42		
2006	65,00	37,84	215,60		310,00
2007	77,00	45,22	263,00		88,00
2008	69,00	35,44	211,85	77,00	
2009	428,00	144,03	1.270,16		64,00
2010	714,00	224,81	1.971,85		

Kaynak: TÜGEM

*Ege İhracatçı Birliklerinden alınan ihracat verileri ihracatçı firmaların organik olarak beyan ettikleri partilere ait olup, gerçekleşen ihracat verilerini kapsamamaktadır.

Tam bir organik çay üreticisi olabilmek için 3 yıl geçiş süreci yaşanmaktadır. Bu süreci geçiren üreticiler organik çay üreticisi kapsamına girmektedir (6). 2010 yılında 621 geçiş sürecindeki çiftçi 167 ha çaylık alandan 1.480 ton organik yaş çay elde etmişlerdir (Tablo2).

Organik çay üretimi Rize ve Trabzon illerinde yapılmaktadır. 2010 yılında Rize ilinde 1.776 ton Trabzon ilinde 195 ton olmak üzere toplam 1.971 ton organik yaş çay üretimi gerçekleşmiştir (Tablo3). 1.480 ton olan geçiş süreci organik yaş çay üretiminin tamamı ise Rize ilinde yapılmıştır (2).

Tablo 2. Geçiş Süreci Organik Çay Üretim Alanı, Üretim Miktarı

Yıllar	Çiftçi sayısı	Üretim alanı (ha)	Yaş Çay Üretim miktarı (ton)
2003	1,00	0,85	18,00
2004	25,00	17,20	51,00
2005	44,00	26,65	122,80
2006	19,00	11,08	70,30
2007	35,00	12,37	144,74
2008	398,00	132,50	922,82
2009	364,00	124,86	950,46
2010	621,00	167,88	1.480,88

Kaynak: TÜGEM

Tablo 3. İller'e göre Organik Çay Üretimi (2010)

İller	Çiftçi sayısı	Üretim alanı (ha)	Üretim miktarı(ton)
Trabzon	51	19,80	195,55
Rize	663	205,01	1.776,30
Toplam	714	224,81	1.971,85

Kaynak:TÜGEM

Türkiye'de Rize ili Çamlıhemşin ve Hemşin ilçelerinde Çaykur tarafından yapılan çay tarımı titiz çalışmalar sonucu belirlenen organik çay tarım havzalarında dünya standartlarında yapılmaktadır. Çaykur tarafından yapılan çalışmalar neticesinde, organik çay tarımı yapmak isteyen gönüllü üreticiler tespit edilmiş ve daha sonra uygun olan çay bahçeleri sertifikalandırılıp Ocak 2007 tarihinden itibaren organik çay tarımına geçiş sağlanmıştır. Uluslararası sertifikasyon firması ve Çaykur'un çok titiz denetimleri sonucu çay tarımında gerekli olan 5

yıllık süre dolduktan sonra ülkemizde organik çay tarımının ilk mahsulleri alınmıştır. Rize'nin Hemşin bölgesinde kurulan modern ve hijyenik çay fabrikası 2009 yılında hizmete açılarak 5 yıllık emeğin sonucu yetiştirilen çay yapraklarından elde edilen ilk organik siyah çay ürünleri olan Organik Hemşin, Organik Rize ve Organik Zümrüt Çayı tüketicilerin beğenisine sunmuştur (5).

2011 yılında Hemşin Organik Çay Fabrikası 1.000 üreticiden organik yaş çay almıştır. Geçiş sürecindeki üretici sayısı ise 300'dür (Tablo 4).

Tablo 4. Hemşin Çay Fabrikasına Ürünlerini Getiren Üretici Sayısı

	Tam Organik		Geçiş Süreci	
	Çiftçi sayısı	Üretim alanı (da)	Çiftçi sayısı	Üretim alanı (da)
2009	290	792	730	1.827
2010	600	1.639	570	1.438
2011	1.000	2.529	300	854

Kaynak: ÇAYKUR, Hemşin Çay Fabrikası

2010 yılında Hemşin Çay Fabrikası tarafından 798 ton organik yaş çay alınmış olup, 152 ton organik siyah kuru çay üretilmiştir (Tablo 5).

Ayrıca aynı yıl Çaykur Taşlıdere çay fabrikasında 5 ton organik yeşil çay üretimi gerçekleştirilmiştir (7).

Tablo 5. Hemşin Çay Fabrikasında Üretilen Organik Siyah Kuru Çay Miktarı (kg)

	Satın Alınan Yaş Çay	Üretilen Organik Çay
2009	347.051	57.786
2010	798.203	152.090

Kaynak: ÇAYKUR, Hemşin Çay Fabrikası

5. Organik Tarım Destekleri

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından 30.04.2005 tarih ve 25801 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Bitkisel Üretimle İlişkili Olarak Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına İlişkin Tebliğ” ile organik tarım üreticilerine doğrudan gelir desteğine ilave olarak dekara 3 YTL ek destek ödenmesi sağlanmıştır. Bu ek destek 2007 yılında 5 YTL olmuştur. “Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları İle Toprak Analizi Yapıtırılmasına ve Bambus Arısı Kullanımına Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair 2008/14353 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı” ile 2008 yılında dekara 18 TL destekleme ödemesi yapılma kararı alınmıştır. “Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları ile Bombus Arısı Kullanımına Destekleme Ödemesi Yapılmasına Dair 2009/15602 sayılı Bakanlar

Kurulu Kararı” ile de 2009 yılında dekara 20 TL destekleme ödemesi yapılması kararlaştırılmıştır (2). 2011/1430 sayılı “2011 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı” ile Bitkisel Üretimde Çiftçi Kayıt Sistemine dahil olan ve icmallerin alındığı tarih itibari ile en az bir yıl süre ile Organik Tarım Bilgi Sistemine kayıtlı olarak organik tarım yapan çiftçilere dekara 25 TL destekleme ödemesi yapılmaktadır (1). Ayrıca organik tarımsal ürünleri ve girdileri üreten müteşebbislere düşük faizli krediler verilmiştir (2).

Organik çay üreticilerini teşvik etmek ve olası ürün kayıplarını telafi etmek için ÇAYKUR yönetim Kurulu Kararı ile Çaykur tarafından her yıl organik çay üreticilerine ürün desteği verilmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Çaykur Tarafından Hemşin Çay Fabrikasına Ürünlerini Getiren Üreticilere Verilen Destekler (TL/da)

	1 Yıllık Üretici	2 Yıllık Üretici	3 Yıllık Üretici
2010	125	225	375
2011	140	250	415

Kaynak: ÇAYKUR, Hemşin Çay Fabrikası

5. Genel Değerlendirme:

Dünyada sudan sonra en çok tüketilen içecek olan çayın üretimi; Türkiye ve Gürcistan dışında, dünyanın ekvatorial ve ekvatora yakın tropikal iklime sahip diğer bölgelerinde de yapılmaktadır. Çayda bakteriyel ve mantari hastalıkların yanısıra 160 farklı böceğinde tespit edildiği çay üretimi yapılan bu alanlarda kış mevsiminin olmaması, çay hasadının 11 ay boyunca sürdürülüyor olması, hastalık ve böceklerle kimyasal bir mücadeleyi zorunlu kılmaktadır. Dünyanın en büyük çay

üreticileri arasında yer alan ülkeler de dahil olmak üzere kimyasal mücadele yapılmayan tarım arazisi çok kısıtlıdır (5). Türkiye’de Doğu Karadeniz’deki topraklarımızda ve de çay bitkisi üzerinde hiçbir suretle kimyasal ilaçla mücadele yapmaya gerek duyulmaması büyük bir avantaj olarak değerlendirilmelidir. İnsan sağlığı, ekolojik denge ve çay sektörünün geleceği açısından organik çay üretiminin yaygınlaştırılması ve desteklenmesi gerekmektedir (6).

KAYNAKLAR

1. <http://www.tarim.gov.tr>, erişim tarihi 20.06.2011
2. TÜGEM
3. <http://biriz.biz/cay>, erişim tarihi 20.06.2011
4. DPT, 2001. Gıda Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu Çay Sanayii Alt Komisyon Raporu. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT: 2640-ÖİK:648, Ankara
5. <http://www.caykurorganikcay.com>, erişim tarihi 20.06.2011
6. ÇAYKUR, HEMŞİN Çay Fabrikası
7. ÇAYKUR, Faaliyet Raporu,2010

TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA
GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ / TEPGE
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Kampüsü
1 nolu Giriş (Eski APK Binası) Eskişehir Yolu 9. km.
Lodumlu / ANKARA
Telefon : 0.312. 287 58 33 Faks: 0.312. 287 54 58